

הקו הדק שבין הפשיעה המאורגנת בחברה הערבית למעשי טרור

written by אלי קלוטשטיין | 09.10.2024

הפיגוע בתחנה המרכזית בבאר-שבע ביום ראשון, שבו נרצחה שירה חיה סוסליק, בוצע על ידי ערבי-ישראלי, תושב הפזורה הבדואית, חמוש באקדח. הפיגוע הזה מזכיר באופן גס אירוע קשה אחר שהתרחש באחרונה [1] הפיצוץ בלוד שגבה את חייהם את של ארבעה בני אדם, שכלל הנראה היה תוצאה של סכסוך פנימי בארגון הפשע של משפחת ג'רושי.

לא מדובר כמובן באותו סוג של אירוע: בלוד היה זה אלמוני שפגע בחייהם של חפים מפשע במסגרת פעילות פלילית, ואילו השבוע היה זה פיגוע טרור לכל דבר ועניין. אלא שיש גם קווים משותפים ביניהם [2] מבצע הפעולה הוא בן לחברה הערבית-ישראלית, והוא חמוש בכלי נשק תקינים וקטלניים. הוא לא מהסס לעבור על החוק, לרצוח ולפגוע גם בחפים מפשע.

הקווים המשותפים האלה צריכים, למרבה הצער, לצלצל בפעמונים של מקבלי ההחלטות ומערכת אכיפת החוק, ולהדליק נורות אזהרה: כמות כלי הנשק שמצויים בחברה הערבית, היקף האלימות הגלויה והקטלנית שבה, מגמות פנימיות וחדירה של גורמים זרים הם כר פורה למעבר מהיר מאוד מדפוס של פעילות פלילית לפיגועי טרור. זו סכנה חמורה, שאף עלולה להפוך בסופו של יום לאיום אמיתי על הביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

לצורך הדיון בסוגיה, הנה כמה נתונים: המגזר הערבי בישראל סובל בשנים האחרונות מגל אלימות רחב היקף, שבמסגרתו שיעור מקרי הרצח הגיע לממדים גבוהים במיוחד גם בהשוואה בינלאומית. בשנת 2023 נרצחו 233 בני אדם בחברה הערבית, עלייה של יותר מ-100 אחוזים ביחס לשנת 2022. בהשוואה לאוכלוסייה היהודית, שבה התרחשו 66 מקרי רצח ב-2023, שיעור מעשי הרצח בקרב ערביי ישראל היה גבוה יותר כמעט פי ארבעה [3] על אף ההבדלים בגודל האוכלוסייה. בהשוואה למדינות העולם ובשקלול גודל האוכלוסייה, שיעור מקרי הרצח בחברה הערבית ב-2023 הציב אותה במקום השלישי בעולם כולו, אחרי מקסיקו וקולומביה.

אחת הבעיות הגדולות שקשורות לסוגיה הזאת היא היקף התפוצה של כלי נשק בלתי חוקיים במגזר הערבי, שלפי הערכות שונות נאמד בעשרות עד מאות אלפים. משמעות העובדה הזאת היא שהנשק זמין כמעט לכל דורש בחברה הערבית, והתפוצה הרחבה כל כך מקשה מאוד על המשטרה להתמודד עם האלימות הכללית שנפוצה במגזר.

בשלב זה האלימות מתמקדת בעיקר במישור הפלילי, אך גם בעבירות אלימות בתוך המשפחה כגון רצח על כבוד המשפחה. כלי הנשק משמשים בנוסף לאכיפת הזרוע הארוכה של ארגוני הפשיעה לפעילותם הפלילית ה"רגילה": פשיעה כלכלית, סחיטה, הלבנת הון, גביית דמי חסות, השתלטות על ענפי שירות שונים ועוד.

אחת הסכנות מתפוצת מהנשק הזו היא הזליגה שלו למרחב הציבורי, בדומה למה שקרה בלוד. כך, חיסולים פליליים עלולים לפגוע בטעות או בכוונה בחפים מפשע, וכך גם נעשה שימוש הולך וגובר באמצעים מתוחכמים יותר, כגון מטענים תקיניים, רימונים, טילים ועוד. סכנה אחרת, חמורה לא פחות, היא שאמצעי הלחימה הללו ישמשו לפיגועי טרור בידי מחבלים בודדים או קבוצות חמושות מאורגנות יותר.

מתחברים לתנועה האסלאמית

בחלוף שנה מפתיחת המלחמה, רבים נוהגים להזכיר ולציין כי גם אזרחים ערבים ומוסלמים רבים נפלו קורבן למתקפת חמאס, שלא בחלה בין אדם לאדם. בנוסף, מציינים אחרים בצדק, החברה הערבית ככללותה נעמדה לצד החברה היהודית ב-7 באוקטובר וגם זמן רב לאחר מכן.

הסכנה שבזליגת הפשיעה למרחב הציבורי אינה קשורה בהכרח לעובדה שמדובר באנשי המגזר הערבי. אומנם יש תפוצת נשק רחבה בחברה זו, אולם גם ארגוני פשיעה יהודיים חמושים היטב. העניין הוא שכיום [2] בין היתר בעקבות פעילות נמרצת של רשויות אכיפת החוק נגד ארגונים יהודיים בשנים האחרונות [3] גופי הפשיעה החזקים ביותר בישראל מגיעים מהחברה הערבית. הם משתפים פעולה עם עבריינים יהודים או עם פושעים מהמגזר הישראלי הכללי, והדת לא משחקת תפקיד אצלם בהקשר זה.

הרי אדם שלא נרתע מרצת, בין אם הוא מוסלמי ובין אם הוא יהודי, ממילא אינו מכבד את החוק. פעילותו נעשית בין היתר למען בצע כסף, ובתמורה לתשלום הנכון הוא עשוי לבצע מעשים שפלים מכל הסוגים. בה בעת, החברה הערבית חשופה יותר להשפעות קיצוניות אסלאמיסטיות ולגורמי טרור שרוצים לפגוע במדינת ישראל. לחצים חיצוניים לביצוע מעשים שזולגים גם לממד הלאומני עלולים לשאת פרי בסבירות גבוהה יותר בקרב אנשים מחברה זו.

בהקשר זה, הסכנה הגדולה יותר אינה נובעת מהקצנה של גורמים בודדים, בדומה למחבל שביצע את הפיגוע ביום ראשון, ואפילו לא מהתארגנויות ספונטניות יותר או פחות כמו אלה שאפיינו את אירועי שומר החומות. הסכנה הגדולה לביטחון ישראל היא שקבוצות הפשיעה יפנו את האמצעים והיכולות שבידיהם לביצוע מעשי טרור מאורגנים נגד ישראלים [4] באופן מודע, מכוון, קטלני ומדויק.

כיום מוכרים ארבעה ארגוני פשיעה גדולים במגזר: חרירי, ג'ארושי, אבו-לטיף וטראבין. במובנים רבים, ארגוני הפשיעה הערביים מזכירים כיום את מקביליהם מתחום הטרור, ואפילו גדודים חמושים מסודרים של ארגונים ביטחוניים מתקדמים יותר. הם מפתחים כישורי לחימה מיומנים, משתמשים בכלי נשק מתקדמים מאוד, מפעילים יכולות מודיעיניות ועוד. בין היתר הצליחה המשטרה לחשוף מחרטות שהפעילו אותם ארגונים כדי לייצר כלי נשק נוספים.

בשנים האחרונות מנצלים העבריינים כמה התפתחויות כדי לאגור אמצעי לחימה חדישים. כך למשל, הם ניצלו את פרוץ מלחמת חרבות ברזל כדי להתחמש. מבסיסים פרוצים ובעיקר משטחי

כינוס נלקחו כלי נשק ואמצעים שונים, שכוללים לבנות חבלה תקניות, רימונים, אקדחים, רובים ואפילו טילי לאו. הם כנראה גם מעורבים בהתגברות הברחות אמצעי הלחימה מהגבול המזרחי הפרוץ, ומסתייעים בעצמם מההעברות מירדן כדי לאגור עוד ועוד כלי נשק.

חשוב להזכיר בהקשר זה נקודה מהותית: הברחות אלה מנוהלות על ידי גורמים בצד הירדני שפעמים רבות מופעלים היישר מאיראן. הם יכולים "לשטות" בגורמים הפליליים שעובדים בצד הישראלי, ודרכם להעביר אמצעי לחימה לגורמי טרור. הם גם יכולים לטפח את הקשרים איתם, ולבסוף להביא אותם לידי פעולה ישירה נגד האינטרסים הביטחוניים של ישראל.

בחודשים האחרונים אכן דווח על חשש במערכת הביטחון בישראל משיתוף פעולה של ארגוני פשיעה עם גורמי טרור ביהודה ושומרון, בעיקר בכל הקשור להתחמשות. מרגע שנוצר הקשר בין פעילי הטרור לעבריינים, הדרך לשיתוף פעולה מבצעי של ממש עשויה להיות קצרה מאוד. הקשר פועל, אגב, גם בכיוון ההפוך: גורמים מהציר האיראני מעורבים בפעילויות פליליות לצורך גיוס ממון לפעילותם, כמו הברחות הסמים שחיזבאללה מבצע בדרום אמריקה, ולכן הם נמצאים בקשר עם גורמים מעולם הפשע באופן שוטף.

מה גם, שלאיראן יש אינטרס ברור ועבר מוכח של ניסיונות לפעול באופן כזה. עוד קודם למלחמה ביקשה טהרן לגייס ארגוני פשיעה מקומיים באירופה כדי לסייע לה להוציא לפועל פיגועי טרור. שימוש בגורמים כאלה מאפשר לאיראנים "מרחב הכחשה", ובעזרתם היא מסתייעת בגורמים מנוסים, שאינם נרתעים אפילו מרצח. שיתוף פעולה כזה מעניק גם לכל התנקשות כסות לכאורה של פעילות פלילית ולא לאומנית. בחודש שעבר, למשל, פורסם כי איראן ניסתה לגייס עבריינים אירופים בשביל לרצוח ישראלים ² ייתכן כדרך להוציא לפועל את הנקמה המיוחלת על פעולות החיסול שמיוחסות לישראל נגד אנשיה ומקורביה.

באחרונה הבחינה המשטרה בעוד מגמה מדאיגה הקשורה לארגוני הפשיעה הערביים: לצד ניסיונותיה של התנועה האסלאמית לקדם אסלאמיזציה של כלל החברה הערבית בישראל כדרך לפתרון האלימות הפושה במגזר, החלה התחברות נרחבת של אנשי ובכירי התנועה לארגוני פשיעה. בין היתר, ראא'ד סלאח ³ ראש הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית, שריצה עונשי מאסר בעבר בגין עבירות טרור ⁴ החל לשמש כבורר מטעם נאסר חרירי, אחד הארגונים הגדולים והמסוכנים בארץ. סלאח הוא איש שידין פרוסות בכל רחבי החברה הערבית בישראל, ופעילותו באזור החיגו של ארגוני הפשיעה יכולה להיות מטרידה במיוחד.

אמצעים דרקוניים

ציירו בנפשכם את התמונה הבאה: חוליות של עשרות עבריינים מהמגזר הערבי, חמושים בכבדות ורכובים על מיטב כלי הרכב שברשותם, כשלוחיות הזיהוי שלהם מטושטשות. הם דוהרים על כבישי הנגב באין מפריע לכיוון הערים הגדולות בדרום ⁵ באר-שבע, ערד, דימונה. בהיעדר היערכות מוקדמת לכך, מעט השוטרים והחיילים שנמצאים שם נופלים בפניהם, ובעקבות כך

פורצים אותם פושעים חמושים למשרדי הממשלה ולמרכזים, טובחים אזרחים בבתיהם. כנופיות חמושות, המתורגלות במעשי רצח, בהחלט מסוגלות לכך, ותמונות שלהם פושטות על יישובים ערביים כבר פורסמו בעבר בתקשורת.

אומנם עד כה התסריט הזה לא התממש, וטרם ידוע על זליגה של ארגוני הפשיעה לפעילות טרור של ממש. אבל הכתובת בהחלט נמצאת על הקיר: היררכיה מאורגנת, נשק ואמצעי לחימה, הקצנה ומעורבות של גורמים אסלאמיסטיים, חשש לקשרים עם ארגוני טרור. הכול נמצא שם. אם מחר הכנופיות הללו יפעלו באופן כזה, איש לא צריך להתפלא.

אז מדוע המשטרה אינה פועלת בנחרצות כבר כיום כדי לפרק את ארגוני הפשיעה החמושים הללו? מה מונע ממנה להיכנס בהם בכל הכוח? הבעיה היא שמערכת אכיפת החוק אינה מותאמת לטיפול בפשיעה מאורגנת בקנה מידה כזה, שדומה מאוד לפעילות טרור במאפיינים רבים. החוק הקיים יעיל במקרים של פשיעה רגילה, בטיפול בעבריינות ספורדית. מערכת אכיפת החוק איטית ומסורבלת, מחייבת עמידה בכללי ראיות והוכחות, ואין לה אפשרות להשתמש בכלים "מיוחדים" יותר כדי לטפל בפשיעה החמושה.

נוסף על כך, המשטרה סובלת ממחסור בכוח אדם, וכמובן עסוקה במשימות שוטפות אחרות ☐ במיוחד בימים של מלחמה. האזרחים בחברה הערבית פוחדים לשתף פעולה עם הרשויות מחשש לחייהם, ולכן הם גם לא מוכנים לשמש כעדים נגד העבריינים.

הפושעים, כמובן, מודעים לכל הבעיות הללו. הם יודעים להסתיר את מעשיהם, לרדת מהרדאר של הכלים הרגילים שמפעילה המשטרה, להעלים ראיות, להפחיד עדים. לא פלא, אם כן, שבשנה שעברה פוענחו פחות מ-20 אחוזים ממקרי הרצח בחברה הערבית. ואחרי כל זה, גם אם המשטרה מצליחה לתפוס את הפושעים, להעמיד אותם לדין ולהביא להרשעתם ☐ פעמים רבות השופטים מקלים בעונש כבר בגזר הדין הראשוני או לאחר הערעור.

גורמי הפשיעה בחברה הערבית אינם מורתעים כיום ממערכת אכיפת החוק. הם חוצים קווים אדומים שבעבר לא העזו לעבור: הם כבר לא עוצרים מול גורמים רשמיים כמו ראשי מועצות, מטילים אימה על ילדים ורוצחים קרובי משפחה של קורבנותיהם. הם הצליחו לחדור לרשויות המקומיות, להעמיד בראשיהן אנשים שמופעלים על ידם, ולזכות במכרזים לשירותים אזרחיים שונים כדי למקסם את רווחיהם הכלכליים.

יש מי שמציעים, לפיכך, להעביר את הטיפול בגורמים עבריינים מעין אלה לידי גופים כמו שירות הביטחון הכללי. אפשרות אחרת היא להסמך בחוק ייעודי את המשטרה להשתמש בכלים מיוחדים, להפעיל אמצעים מנהליים מגבילים במיוחד ובאופן כללי לפעול מול הפשיעה המאורגנת בדומה לטיפול המקביל של כוחות הביטחון בפעילות טרור. הצעת חוק ברוח זו, למשל, הונחה על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ושלישית ביולי, ולפי שעה לא התקדמה. כעת, עם פתיחת המושב, היא אולי תעלה להצבעה.

אלא שגם אם תאושר הצעת החוק, היא צפויה להיתקל בוודאי בעתירות לבית המשפט ובאזהרות של גורמים משפטיים. הרי מתן סמכויות כאלה בידי גופים כגון המשטרה יכול לשמש אותם לניצול החוק למעשים דרקוניים של ממש, כאלה שמגבילים את חירותם של אזרחים ללא צורך בהוכחות ² באופן שאינו מקובל במשטר דמוקרטי. חוק כזה ייתן בידי המשטרה כלים חודרניים שספק אם כל אחד מאיתנו היה רוצה שיופעלו עליו ללא הגבלה.

מדובר בדיון לגיטימי וחשוב, וצריך לבדוק עד כמה באמת אפשר להפקיד בידי המשטרה כוחות נרחבים מעין אלה, או שיש לפנות לאמצעים אחרים. כדאי גם לזכור שהשופטים, הייעוץ המשפטי והרשות המחוקקת מצויים כאן כולם כדי לפקח על המשטרה ולבדוק שהיא לא חורגת מהגבולות שהוגדרו לה.

בכל מקרה, חשוב מאוד לקיים את הדיון הזה במהירות ולקדם את הטיפול בבעיה הזאת כבר עכשיו ³ בין אם באמצעות הפתרונות הללו, ובין אם בעזרת יוזמות חדשות או הכלים הקיימים כעת. המדינה נדרשת לגבש אסטרטגיה עדכנית וברורה, נחושה ומעשית, ולעבוד ביחד עם ראשי מערכת אכיפת החוק כדי להקדיש לכך את כל האמצעים והמשאבים הראויים לשם כך.

ייתכן שכבר כעת הגענו לשלב האל-חזור, שבו יהיה קשה מאוד לפרק את ארגוני הפשיעה הגדולים מנשקם. אבל אם לא נפעל עכשיו, לפני שיהיה מאוחר, תסריטי אימה חמורים בהרבה מהפיגוע שאירע ביום ראשון יכולים להפוך למציאות אמיתית וכואבת של טרור מדמם.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 09.10.2024.